

VÄRLDSRELIGIONER I SVERIGE

LENNART WEIBULL

I mars 2011 anställde Fryshuskyrkan i Stockholm en islamsk imam. Fryshuskyrkan som är en del av Sofia församling i Svenska kyrkan såg anställningen som en del i sitt mångfaldsarbete. Den nyanställde konstaterade att han ”genom Sofia församling” skulle få möjlighet att ”föra dialog om hur vi kan leva i fredlig samlevnad utan hat och hot, och se på varandra som medmänniskor, oavsett religion och andra skillnader”.¹ Som väntat väckte beslutet kritik. Prästen och teologie doktorn Annika Borg menade i ett inlägg på debattsajten Newsmill att ”det är viktigt med respekt mellan religioner”, men att det inte innebär att ”vi har samma religion och (kan) sopa alla skillnader i gudsuppfattningar och teologi under mattan”. Hon ställde frågorna: ”Och hur ser andra religioners ledare på detta? Rabbinerna till exempel. Underlättar det här religionsdialogen eller försvårar det istället?” (Newsmill, 2011-03-04).

Debatten om imamen i Svenska kyrkan illustrerar hur världsreligionerna får en alltmer accentuerad roll i Sverige. Men det finns även en längre historia. Efter kristendomen är judendomen den äldsta världsreligionen i Sverige med rötter i 1500-talet, men det dröjde ända till 1870 innan judar fick fulla medborgerliga rättigheter. Sedan 1960-talet har förändringen av det religiösa landskapet skett mycket snabbt, inte minst som en följd av invandring. Islamska moskéer finns sedan länge i Sverige och 2007 invigdes en tio meter hög staty av Buddha på berg nära orten Fredrika i Västerbotten. Frågan är vad det förändrade landskapet betyder för svenska folkets inställning till religion, inte minst synen på kristendomen. I debatten efter Sofia församlings beslut att anställa en imam talade kritiker om Svenska kyrkan som ”en kyrka i fritt fall” (Svenska Dagbladet, 2012-03-12). Under samma period har dessutom religionskritiken accentuerats, i Sverige genom Förbundet Humanisterna, men framför allt internationellt (Dawkins, 2006; Onfray, 2006).

Den pågående utvecklingen i det religiösa landskapet ställer många frågor om hur människor uppfattar de olika religionerna och deras kritiker. I det följande är avsikten att på grundval av den nationella SOM-undersökningen 2011 belysa svenskarnas syn på ett antal världsreligioner och relatera den till deras gudsuppfattning och religiösa aktivitet. Genom att SOM-undersökningen redan 2005 ställde en motsvarande fråga finns även möjlighet att belysa förändringar över tid.

Synen på fem världsreligioner 2011

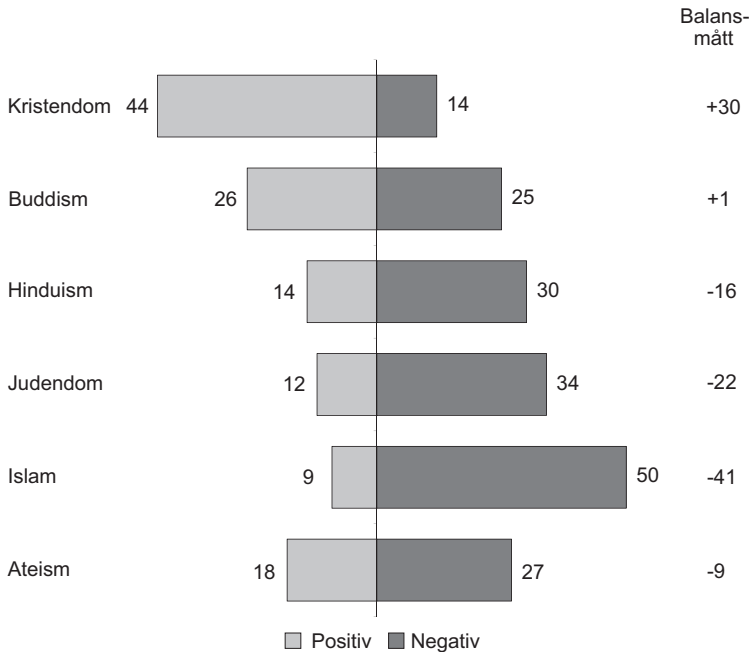
Att ställa frågor om synen på religion anses ofta vara svårt. Religion är för många ett känsligt område. Erfarenheten från de nationella SOM-undersökningarna har

dock visat att frågor om olika religiösa aktiviteter, som exempelvis bön till Gud, har fungerat i den meningen att få respondenter har hoppat över dem (Weibull och Strid, 2011). Den fråga som ställdes i undersökningen 2011 om synen på religioner gäller vilken *inställning* svarspersonerna hade till olika ”världsreligioner och trosuppfattningar”. I frågan anges de fem världsreligionerna Kristendom, Buddhism, Hinduism, Judendom och Islam samt som trosuppfattning även ateism. För var och en skulle svarspersonerna svara på en skala från 0 (mycket negativ) till 10 (mycket positiv).² Det är i princip samma fråga som ställdes redan i 2005 års SOM-undersökning, men där ingick inte frågan om ateism (Holmberg och Weibull, 2006). En särskild fråga om inställningen till Islam som religion ställdes redan i SOM-undersökningen 1990 som del i ett större projekt om Islam, där svarspersonerna tillfrågades även om specifika aspekter på Islam (Hvitfelt, 1991).

Frågan om världsreligionerna är givetvis förenklad genom att den inte tar hänsyn till olika riktningar inom religionerna, men den har uppenbarligen ändå gått att svara på. Mindre än fyra procent av dem som svarat i SOM-undersökningen 2011 har hoppat över frågan. Utfallet framgår av figur 1. Det visar sig att Kristendomen är den enda av världsreligionerna där det finns en klar dominans på den positiva sidan: 44 procent bedömer Kristendomen som något positivt, medan 12 procent uppfattar den som något negativt (balansmått +32). För Buddhismen råder en jämvikt med en stort sett lika många positiva och negativa, medan det för övriga religioner finns en övervikt på den negativa sidan, särskilt för Islam. Det gäller även synen på ateism, där balansen mellan positiva och negativa bedömningar dock är jämnare.

Innan vi går vidare finns det anledning att se närmare på figur 1. I figuren anges bara de som är positiva eller negativa till respektive religion eller trosuppfattning, inte de som placerar sig i mitten som varken positiva eller negativa. Vi kan dock indirekt beräkna dem.³ Exempelvis kan vi alltså se att 44 procent har en positiv och 14 procent har en negativ inställning till Kristendomen, vilket betyder att övriga – alltså 42 procent – placerar sig som varken positiva eller negativa. Granskar vi resultaten i figuren ur den synvinkeln framgår att det för alla religioner är en mycket stor andel som svarar med mittalternativet. Det gäller också inställningen till ateism. De högsta andelarna finns för Hinduism och Judendom samt ateism (56, 54 respektive 55 procent). Svaren på mittalternativet torde till stor del kunna förklaras av att svarspersonerna inte har någon riktigt klar föreställning om respektive religion eller att frågan inte berör (Holmberg och Weibull, 2006). De höga andelarna varken-eller för Buddhism eller Hinduism är därför knappast överraskande. Däremot är det möjligen mindre väntat att andelen är förhållandevis hög även för Kristendomen. Det senare gäller även synen på ateism. Att en majoritet varken är positiva eller negativa till ateism kan möjligen också bero på att svarspersonerna inte uppfattar den som en trosuppfattning av samma slag som religionerna och därför haft svårt att ta ställning.

Den samlade bilden är således att Kristendomen uppfattas som den mest positiva av världsreligionerna följd av Buddhismen. Islam skiljer ut sig med en hög andel negativa. Det kan också noteras att andelen som är positiva till ateism ligger högre

Figur 1 Inställning till världsreligioner och trosuppfattningar 2011 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: *Allmänt sett, vilken inställning har du till följande världsreligioner/trosuppfattningar?* Frågan har besvarats på en elvgradig skala från 0 (mycket negativ) till 10 (mycket positiv). Med positiv menas värdena 6 – 10 och med negativ värdena 0 – 4. Balansmättet anger relationen mellan andelen positiva och andelen negativa och går mellan +100 (alla är positiva) och -100 (alla är negativa).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011.

än andelen som är positiva till Hinduism, Judendom och Islam. Att Kristendomen ligger klart högst är inte förvånande och står snarast för en positiv inställning till svensk kristen tradition. Buddhismens relativt sett starka ställning bland världsreligionerna kan möjligen överraska. Mycket talar för att det är Buddhismens betoning av fred och av ansvaret för miljön, ofta personifierat genom Dalai Lama, som bidrar till den positiva inställningen. Det kan finnas många förklaringar till den negativa bilden av Islam. Studien från 1990 visade bland annat att Islam associerades med kvinnoförtryck och bristande demokrati (Hvitfelt 1991). En annan förklaring till att särskilt Islam uppfattas negativt kan kanske vara den koppling som ofta görs mellan Islam och terrorism. Mot det talar att det inte finns något entydigt samband mellan oro för terrorism och en negativ inställning.

Förändring över tid?

Debatten om religionens roll har intensifierats efter år 2000. Det har framför allt varit Islams utveckling som stått i fokus (Huntington, 1996, 2001, 2006), men också de evangelikala rörelsernas ökade roll (Norris och Inglehart, 2011). Också den religionskritiska opinionsbildningen har intensifierats under de senaste åren. Förbundet Humanisterna omorganiserades 1999 för att få en större slagkraft och den internationella debatten var bland annat en följd av etologen Richard Dawkins bok om gudsillusionen från 2006. Frågan är vilka avtryck sådana omvärldsförändringar har avsatt i svenskarnas syn på olika religioner.

Vi kan nu jämföra utfallet i samma fråga 2005 och 2011 – alternativet ateism fanns dock inte med 2005. Det första vi kan se är att andelen som placerar sig på mittalternativen var något större 2005 än det var 2011. Undantaget är Islam, där det var betydligt mindre som svarade med mittalternativet 2005 än 2011 (tabell 1). Intressant är inställningen till ”Islam som religion” år 1990 var ännu mer negativ: då uppgav 65 procent av de svarande att de hade en negativ inställning till Islam (Hvitfelt, 1991). Bilden av Islam har således blivit mindre negativ även över en längre tid.

Tabell 1 *Inställning till fem världsreligioner 2005 och 2011 (procent)*

	Positiv		Varken positiv eller negativ		Negativ		Summa procent		Antal svarande	
	2005	2011	2005	2011	2005	2011	2005	2011	2005	2011
Kristendom	48	44	43	42	9	14	100	100	1 597	1 491
Buddism	25	26	54	49	21	25	100	100	1 486	1 486
Hinduism	14	14	60	56	26	30	100	100	1 569	1 486
Judendom	13	12	58	54	29	34	100	100	1 562	1 487
Islam	7	9	40	50	53	50	100	100	1 578	1 487
Ateism	-	18	-	56	-	27	101	100	-	1 487

Kommentar: Om frågeformuleringen se anmärkningen till figur 1. År 2005 fanns inte tillägget trosuppfattningar med, liksom inte heller alternativet ateism. Svaren har markerats på en skala mellan 0 och 10, där 0 markerats som mycket negativ och 10 som mycket positiv. Positiv är definerat som värdena 6-10, varken positiv eller negativ som värde 5 och negativ som värdena 0-4.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2005 och 2011.

Den andra iakttagelsen är att för samtliga religioner utom Islam har svenska folkets inställning blivit mer negativ. Förändringen är störst för Svenska kyrkan. Det är inga dramatiska skillnader men tendensen är entydig. Däremot ändrar sig inte det generella mönstret; även om inställningen till Islam är klar mindre negativ 2011 än den var 2005 är en majoritet negativt inställda även 2011. Ser vi närmare på siffrorna för Islam visar det sig att förändringen förklaras av att det är färre negativa snarare än att det är fler positiva.

Det går inte av redovisade data att exakt ange vad som kan ha påverkat förändringarna. För Islam tyder dock mycket på att den Islamkritiska debatten under åren efter terrorattackerna mot New York och Washington 2001 påverkade 2005 års siffror och att den debatten senare har klingat av något. För inställningen till övriga religioner är mönstret att det är något fler som har en positiv eller negativ inställning, något som skulle kunna ge ett stöd för antagandet att religion numera i större utsträckning finns med i samhällsdebatten. Samtidigt framgår att det finns en svagt negativ förskjutning i synen på religionerna. För inställningen till ateism saknas tyvärr en jämförelse med 2011, men en försiktig gissning kan vara att den har blivit något mera positiv.

Religion i olika grupper

För att få ytterligare underlag till vad som ligger bakom inställningen till olika världsreligioner och till ateism är det viktigt att se på synsätten i olika grupper av svarande. I tabell 2 redovisas andelen positiva och andelen negativa för både 2005 och 2011 efter kön, ålder, utbildning samt för boendeort och familjeklass.

Det finns några huvudmönster som direkt kan utläsas ur tabellen. Det första är att kvinnor överlag är mest positiva till religion. År 2011 har kvinnor en mer positiv inställning än män till samtliga religioner, medan de är mindre positiva till ateism. Den största skillnaden finns i fråga om Kristendomen där 48 procent av kvinnorna är positiva i jämförelse med 39 procent bland männen – medan 11 procent är negativa bland kvinnor och 19 procent bland män (balansmått +37 respektive +20).⁴ Att kvinnor är mer positiva än män betyder inte att de är generellt positiva. Också kvinnorna har en klar övervikt på den negativa sidan för Hinduism och Islam, men inställningen till Buddhism är något mer positiv än negativ (29 respektive 20 procent) och har blivit mer positiv mellan 2005 och 2011.

När det gäller ålder är mönstret för Kristendomen år 2011 att den positiva inställningen är klart starkare bland äldre än bland yngre – bland de äldsta är 54 procent positiva och 11 procent negativa, bland de yngsta är motsvarande andelar 34 respektive 21 procent. Det ger balansmåtten +43 bland de äldsta mot +13 bland de yngsta. Det är alltså fler positiva än negativa till Kristendomen bland de yngsta, men skillnaden i jämförelse med de äldsta är dramatisk. För övriga religioner och ateism går resultatet i andra riktningen. Äldre är överlag negativa eller placerar sig på mittalternativet, medan de yngsta är relativt sett klart mer positiva, särskilt till

Tabell 2 Inställning till fem världsreligioner 2005 och 2011 efter kön, ålder, utbildning, boendeort och familjeklass. Andelen med positiv respektive negativ inställning (procent)

	Kristendom		Judendom		Buddism		Hinduism		Islam		Ateism							
	Positiv 05	Negativ 11	Positiv 05	Negativ 11	Positiv 05	Negativ 11	Positiv 05	Negativ 11	Positiv 05	Negativ 11	Pos. 11	Neg. 11						
Samtliga	48	44	9	14	25	27	21	25	14	14	26	30	7	9	53	50	18	27
<i>Kön</i>																		
Kvinnor	51	48	6	11	26	29	19	20	15	16	22	24	6	11	51	44	16	24
Män	44	39	12	19	25	23	24	30	13	12	3	36	8	7	57	56	19	29
<i>Ålder</i>																		
15 – 29 år	36	34	18	21	37	37	16	16	25	24	21	22	10	10	51	44	34	18
30 – 49 år	43	41	8	15	28	31	15	17	15	18	20	22	8	13	51	48	17	18
50 – 64 år	52	42	7	14	24	29	22	22	12	14	26	29	5	8	55	49	16	27
65 – 85 år	60	54	4	11	11	13	35	42	5	6	40	44	4	4	59	58	10	42
<i>Utbildning</i>																		
Läutbildad	50	41	6	13	12	4	34	49	6	2	38	51	3	4	59	59	8	48
Medelågutb	44	44	9	13	22	23	21	24	12	13	26	28	4	6	57	50	14	26
Medelhögutb	47	41	12	15	32	32	18	19	19	16	22	25	10	10	54	46	21	23
Högutbildad	53	48	9	17	38	40	10	12	22	23	15	19	11	14	44	44	26	14
<i>Boendeområde</i>																		
Landsbygd	51	41	7	16	18	25	28	28	10	16	31	30	4	8	57	53	20	24
Mindre tätort	49	47	6	12	21	20	23	28	12	12	27	33	7	6	53	50	10	34
Stad/större tätort	48	44	9	12	26	26	21	23	14	13	26	28	7	9	54	48	17	27
Storstad	42	41	12	18	36	37	13	18	22	19	18	25	7	13	51	48	26	17
<i>Familjeklass</i>																		
Arbetarhem	42	41	9	14	19	19	24	31	11	12	29	35	5	6	55	52	14	32
Jordbrukar hem	60	54	2	10	16	21	35	32	10	11	39	40	4	9	61	62	9	40
Lågre tjänstemannahem	54	46	9	14	24	33	20	18	15	16	23	24	7	9	55	46	20	19
Högre tjänstemannahem	51	50	11	17	43	39	10	15	21	23	20	22	11	15	46	49	28	22
Företagarhem	56	40	4	16	28	27	24	24	15	13	29	28	7	11	55	51	18	23

Kommentar: Om definitionen av positiv och negativ se anmärkningen till tabell 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2005 och 2010

Buddism och Hinduism. I åldersgruppen 16-29 år är det dessutom fler som är positiva till Buddismen (37 procent) än till Kristendomen (34 procent) – och fler är negativa till Kristendomen än till Buddismen. Buddismen står därmed relativt sett något starkare än Kristendomen bland de yngre 2011 än den gjorde 2005, men förskjutningen är som synes inte en följd av att inställningen till Buddismen har blivit mer positiv, utan att inställningen till Kristendom blivit något mindre positiv. När det gäller ateism är andelen positiva respektive negativa exakt densamma som i fråga om Kristendomen.

Det är dock inte enbart bland de yngsta som Kristendom uppfattas som mindre positiv. Minskningen är större bland svars personer över 50 år än bland de yngsta, särskilt i åldersgruppen mellan 50 och 64 år, där andelen positiva till Kristendomen minskat från 52 till 42 procent och andelen negativa ökat från 7 till 14 procent. 50-64-åringarna har dock inte blivit mer positiva andra religioner, utom något för Buddism (24 till 29 procent positiva), utan det förefaller vara en mer religionskritisk inställning som kommer till uttryck i inställningen till Kristendomen. Det senare hindrar inte att åldersgruppen även är klart mer negativ än positiv till ateism.

Högutbildade är överlag mer positiva till de fem världsreligionerna än vad de lågutbildade är. Till viss del har det sin förklaring i att de senare i mindre utsträckning har en uttalad positiv eller negativ uppfattning utan placerar sig i mitten för alla religioner utom för Kristendomen. Den största skillnaden mellan låg- och högutbildade finns för Buddismen, där det enbart är 4 procent positiva bland de förra och 40 procent bland de senare. När det gäller högutbildade är de visserligen mer positiva till Kristendomen än till Buddismen – men också andelen negativa är högre för Kristendomen än för Buddismen. Det finns också en stor skillnad mellan låg- och högutbildade i inställningen till ateism: bland lågutbildade är andelen positiva 8 procent och negativa 48 procent, bland högutbildade är motsvarande andelar 26 och 14 procent.

Inställningen bland storstadsbor har stora likheter med de högutbildades synsätt. Det gäller dock inte i fråga om Kristendomen utan för de andra världsreligionerna, särskilt Buddismen – 37 procent är positiva bland storstadsboende, 20 procent bland dem som bor på ren landsbygd. I övrigt är skillnaderna mellan storstad och landsbygd relativt små. Ett tydligt mönster är att det framför allt är bland boende på landsbygden eller i mindre tätorter som inställningen till Kristendomen blivit mindre positiv. År 2005 var inställningen mer positiv i dessa områden än i storstäderna medan det 2011 inte finns någon större skillnad. I inställningen till ateism finns dock en skillnad genom att den är mer positiv i storstäderna än på landsbygden.

De bedömningsskillnader som finns beroende på familjeklass är förhållandevis små. Det vi kan se är att högre tjänstemän i större utsträckning än övriga är positiva till alla världsreligionerna utom Kristendomen. I gruppen finns det också en övervikt för en positiv inställning till ateism. Den grupp som är mest positiv till Kristendomen och mest negativ till ateism – men också överlag mer negativ till andra religioner – är jordbrukarna. Det rör sig om en förhållandevis liten grupp, vilket görs svarmönstren något osäkra.

Den samlade bilden är att Kristendomen står förhållandevis stark i alla grupper. Inställningen är överlag positiv. Samtidigt finns det ett klart mönster att inställningen blivit mindre positiv. Tendensen finns i de flesta grupper, även bland dem där inställningen har varit mycket positiv. Den religion som framför allt får en positiv värdering bland de yngsta, bland högutbildade och bland storstadsbor är Buddismen – bland de yngsta är Buddismen mer positivt bedömd än Kristendomen. Det kan diskuteras vad som kan ligga bakom förskjutningen. En förklaring kan vara att det rör sig om en dragning mot österländsk mystik, något som i så fall också borde ha påverkat inställningen till Hinduismen. Mer tyder på att det är Buddismen som idé som bedöms positivt, i första hand synen på miljön. En fördjupad analys visar att det finns ett signifikant samband mellan inställningen till Buddism och intresse för miljöfrågor (Pearson's $r=0,20$), vilket är klart högre än för någon av de andra religionerna.

Vi har även studerat sambandet mellan inställningen till de fem religionerna och olika slag av värden.⁵ Det visar sig för alla religioner finnas ett samband med en positiv värdering av *Visdom* (ca 0,10), Inte oväntat är det ett klart positivt samband mellan värdet *Frälsning* och inställning till Kristendom (0,42), men sambandet med *Frälsning* är även signifikant för Islam (0,12), medan det är negativt korrelerat med ateism (-0,29). Antagandet att värdet *Inre harmoni* med tanke på religionens inriktning på frid skulle ha ett klart positivt samband med inställningen till Buddism falsifierades; Kristendomen visar sig vara den enda av de fem religionerna som har ett positivt samband med *Inre harmoni*.

Religion och religion

Det är viktigt att understryka att frågan om inställningen till världsreligionerna inte handlar om att tro på dem utan enbart om man är positiv eller negativ till dem. Samtidigt är det uppenbart att den egna personliga trosuppfattningen rimligen har betydelse för hur religionerna värderas. Den som har en gudstro kan förväntas vara mer positiv till teistiska religioner och ta avstånd från ateism. För att pröva detta kommer i en avslutande analys inställningen till de olika världsreligionerna bland personer med olika syn på och engagemang i religion. De indikatorer som används är bön till Gud, gudstjänstbesök och gudstro.⁶ Dessutom har som jämförelse även politisk ideologi tagits med.

Antagandet att religiöst aktiva människor och människor med gudstro i större utsträckning är positiva till världsreligionerna får i huvudsak stöd. Det tydligaste mönstret finns som väntat för Kristendomen, eftersom huvuddelen av de svarande finns i en kristen tradition (jfr Weibull och Strid, 2011). Av dem som ber till Gud minst en gång per vecka är 82 procent positiva till Kristendomen, bland dem som aldrig ber är andelen 28 procent. Den mest positiva inställningen till Kristendomen finns inte oväntat bland regelbundna gudstjänstbesökare (96 procent) som vi från tidigare analyser vet är den mest religiöst aktiva gruppen, låt vara att den inte är stor (Weibull och Strid, 2011). Det visar sig emellertid att även bland dem som aldrig är på med någon gudstjänst är det fler positiva (32 procent) än negativa (19 procent).

Tabell 3 Inställning till fem världsreligioner 2005 och 2011 efter religiös aktivitet och tro samt ideologisk självplacering. Andelen med positiv respektive negativ inställning (procent)

	Kristendom		Judentom		Buddism		Hinduism		Islam		Ateism							
	Positiv 05	Negativ 11	Positiv 05	Negativ 11	Positiv 05	Negativ 11	Positiv 05	Negativ 11	Positiv 05	Negativ 11	Pos. 11	Neg. 11						
Bett till Gud:																		
Minst en gång/vecka	81	82	25	23	38	28	23	27	26	16	15	30	12	17	50	40	7	49
Månad/kvartal	70	66	1	4	18	22	25	30	21	25	15	26	8	18	49	42	11	34
Halvår/år	56	60	8	8	21	19	22	33	19	21	23	24	12	13	50	45	16	24
Aldrig	32	28	13	20	7	7	35	37	28	12	11	31	3	5	57	54	21	21
Besökt gudstjänst:																		
Minst en gång/vecka	88	96	0	0	14	16	36	38	39	16	7	30	11	13	49	44	2	71
Månad/kvartal	64	79	5	9	24	22	28	28	29	25	8	26	12	19	51	42	10	43
Halvår/år	81	65	4	4	16	19	26	33	23	21	16	24	8	13	24	45	16	24
Aldrig	31	32	12	19	9	8	31	37	26	13	13	31	5	6	56	52	20	22
Tro på Gud:																		
Ja	-	74	-	9	-	19	-	27	-	17	-	30	-	14	-	46	8	41
Nej	-	19	-	24	-	7	-	38	-	12	-	30	-	4	-	54	25	16
Självbedömd vänster-högeråsiikt:																		
Klart vänster	39	38	17	21	9	11	37	38	15	17	26	27	12	14	43	43	33	23
Något vänster	45	39	12	1	14	12	29	33	16	15	27	28	6	7	55	46	15	25
Varken eller	42	36	6	15	11	7	27	38	11	11	25	37	7	9	49	49	31	30
Något höger	58	52	8	11	17	17	27	29	20	18	17	25	6	9	57	51	18	24
Klart höger	55	58	7	12	11	17	37	32	12	14	31	27	5	8	64	66	18	30

Kommentar: Om definitionen av positiv och negativ se anmärkningen till tabell 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2005 och 2010

När det gäller de religiöst mest aktiva som alltså har stark förankring i Kristendomen visar sig att de har en mycket positiv inställning till Judendomen (40 procent); de som aldrig besöker någon gudstjänst ligger betydligt lägre (8 procent). För övriga världsreligioner är skillnaderna förhållandevis små. Gudstjänstbesökare är dock något mer positiva till Islam än övriga, medan omvänt förhållande gäller för Buddhismen: bland dem som regelbundet besöker gudstjänst är andelen positiva 16 procent, bland dem som aldrig gör det 26 procent. Som väntat är gruppen mycket negativ till ateism (71 procent). Mönstret är i stort sett detsamma 2005 och 2012. Bland de regelbundna gudstjänstbesökarna har dock inställningen till Hinduism blivit klart mer negativ. Det är rimligt att sätta det i samband med den förföljelse av kristna i Indien som fått stort utrymme i de kristna samfundens tidningar.

När det gäller bön till Gud och gudstro går tendenserna i samma riktning men är betydligt svagare och inte alltid entydigt. Förklaringen är att vi här rör oss inom en vidare krets än inom institutionaliserade kyrkor och att dessa indikatorer inte heller är begränsade till Kristendomen utan avser även utövare av de övriga religionerna. När det gäller indikatorn bön till Gud visar sig att den grupp som aldrig ber är något mer negativ till samtliga religioner, men de som uppger att de ber regelbundet är inte alltid de mest positiva. Gudstro har ett positivt samband med inställning till alla religioner utom Buddhismen. Det är helt i linje med att Buddhismen inte har samma slag av gudsföreställningar som de andra världsreligionerna.

Det går även att analysera inställningen till världsreligionerna efter om svarspersonerna är med i Svenska kyrkan, något kristet samfund eller tillhör Islam. Resultatet visar ett förväntat mönster. Aktiva i Svenska kyrkan eller Annat kristet samfund har mycket höga andelar positiva till Kristendomen (71 respektive 90 procent) och bland aktiva inom Islam är andelen positiva till sin religion 90 procent.⁷ Ett annat intressant mönster är att aktiva i Svenska kyrkan är relativt mer positiva till Buddhism och Islam än aktiva inom andra kristna samfund. De senare är dock mer positiva och mindre negativa till Judendomen än vad Svenska kyrkans aktiva är.

Som jämförelse finns också politisk ideologi. Den bygger på den självklassificering svarspersonerna gör om var de befinner sig på väster-högerskalan. I ljuset av de olika gruppernas svar kan vi se att Kristendomen får mest stöd från höger, liksom även Judendomen. Buddhismen har det starkaste vänsterstödet. Det senare ger ytterligare stöd för antagandet att Buddhismen värderas mer på grundval av sina idéer om samhället och mindre för sitt religiösa innehåll. I övrigt är mönstren inte entydiga. Visserligen har personer som placerar sig klart till vänster en mer positiv inställning till Islam, men även bland dessa är det betydligt fler som är negativa.

Svenska världsreligioner

De stora världsreligionerna är alla närvarande i dagens Sverige. Kyrkor och moskéer finns i stadslandskapet och i många hem finns altare vidgå å Buddha eller å några av Hinduismens gudar. Samtidigt har religionskritiken blivit kraftigare. Sammantaget är det svårt att få fram en rättvisande statistik över storleken på de olika religiösa grup-

perna. Formellt är Svenska kyrkan det största samfundet, där omkring 70 procent av svenskarna är medlemmar men där medlemsandelen är successivt fallande. Det innebär drygt 5,5 miljoner medlemmar, medan övriga kristna samfund beräknas ha ca 300 000 medlemmar.⁸ Det har beräknats att det finns minst 400 000 muslimer i Sverige men endast drygt 100 000 finns registrerade i samfund. För övriga världsreligioner är siffrorna ännu mer osäkra eller saknas.⁹

Svenskarnas inställning till världsreligionerna har föga överraskande visat att Kristendomen utan jämförelse är den religion man är mest positiv till. Det gäller inte bara aktiva inom Svenska kyrkan och andra kristna samfund utan även bland sekulariserade svenskar. Det senare är rimligen att uttryck för att Kristendomen betraktas som en del av det svenska. Den av de stora världsreligionerna som är näst störst i Sverige, Islam, får i huvudsak en negativ bedömning, även om svenskarna är något mindre negativa 2011 än de var 2005; i och med att man var ännu mer negativ 1990 kan man möjligen också peka på en långtidstrend av ökad acceptans. Också till Judendom och Hinduism är svenskarnas inställning mer negativ än positiv. Även ateismen som trosuppfattning bedöms som mer negativ än positiv utom bland de yngsta och bland högutbildade.

Den världsreligion som svenskar, vid sidan av Kristendomen, är relativt sett mest positiva till är Buddhismen. Bland de yngsta uppfattas Buddhismen som mer positiv än Kristendomen och även som något mer positiv än ateismen. Också i andra grupper som högutbildade och boende i storstäderna får Buddhismen, liksom ateismen, en övervägande positiv bedömning, samtidigt som Kristendomen bedöms något mindre positiv. Buddhismens relativt sett starka ställning som världsreligion i Sverige kan knappast förklaras av buddistisk aktivitet i landet. Mycket tyder på att attraktiviteten har sin bakgrund i känslan att Buddhismen står för en positiv kraft i samhället eller en idé som en fredsreligion med respekt för miljön, medan det religiösa innehållet har mindre betydelse. Buddhismen är inte heller någon gudsreligion i traditionell mening, vilket gör den delvis förenlig med ateism. En tredje och viktig faktor är att både Buddhism och ateism är i linje med samhällets ökade individualisering (Giddens, 1990). I ett samhälle där trosuppfattningar är en privatsak har den institutionaliserade Kristendomen efter hand fått allt svårare att finna sin roll.

Noter

- ¹ För en utförlig redovisning av bakgrunden se *Kyrkans Tidning* 2011-03-03.
- ² Utformningen av frågan framgår av frågeformuläret i bilagan: Frågeformulär Riks-SOM III, fråga 45.
- ³ I tabell 1 anges de faktiska siffrorna för mittvärdet 5.
- ⁴ Om balansmått se anmärkningen under figur 1.
- ⁵ I SOM-undersökningen 2011 fick svarspersonerna ange viktigheten för 25 olika värden. Den rör sig om grundläggande värden, så kallade *terminal values* (Rokeach, 1973)

- 6 För en översikt av de olika indikatorerna på religiös aktivitet och av vilka förändringar som skett över tid se Weibull och Strid (2011).
- 7 Antalet svarspersoner är dock mycket få: för aktiva i annat kristet samfund än Svenska kyrkan 73 och för aktiva inom Islam endast 12.
- 8 Medlemssiffrorna kan inte adderas eftersom det är möjligt att samtidigt vara medlem både i Svenska kyrkan och andra samfund eller motsvarande.
- 9 Den enda tillgängliga statistiken kommer från Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST). Den bygger på vad olika samfund lämnar in för att erhålla statliga bidrag. I statistiken från SST anges Islamiska församlingar till 110 000 medlemmar, men siffran uppges som osäker. Sveriges Buddhistiska samarbetsråd anges ha drygt 5 000 medlemmar (se vidare <http://www.sst.a.se/statistik/statistik2010.4.59d35f60133a8327d79800011925.html>).

Referenser

- Dawkins, Richard (2006) *The God delusion*. London: Bantam.
- Giddens, Anthony (1990) *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity in association with Blackwell, cop. 1990
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2006) Du stora nya värld. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Huntington, Samuel (1996) *The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order*. New York: Simon&Schuster.
- Huntington, Samuel (2001) The Age of Muslim Wars. *Newsweek* (International, Atlantic ed.)
- Huntington, Samuel (2006) *Civilisationernas kamp: mot en ny världsordning*. Stockholm: Atlantis.
- Hvitfelt, Håkan (1991) Svenska attityder till Islam. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Politiska opinioner*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Newsmill* 2011-03-04. <http://www.newsmill.se/artikel/2011/03/04/svenska-kyrkan-ska-inte-anst-lla-imamer>.
- Norris, Pippa, Inglehart, Ronald (2011) *Sacred and secular: religion and politics worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nämnden för statligt stöd till trossamfund (2012) Statistik (<http://www.sst.a.se/statistik/statistik2010.4.59d35f60133a8327d79800011925.html>)
- Onfray, Michel (2006) Handbok för ateister: en ateologisk betraktelse. Nora: Nya Doxa, 2006
- Rokeach, Milton (1973) *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
- Weibull, Lennart, Strid, Jan (2011) Fyra perspektiv på religion i Sverige. I Holmberg, S, Weibull, L, Oscarsson, H (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.